

DRAMATOTERAPIA V PREDPRIMÁRNOM VZDELÁVANÍ

DRAMATHERAPY IN PRE-PRIMARY EDUCATION

Ivana LIŠTIAKOVÁ – Viktória FIEDLER

PdF UK Bratislava

Abstrakt

Problémy v správaní detí sa objavujú už v predprimárnom vzdelávaní. Dramatoterapia ponúka možnosť riešenia náročných edukačných situácií prostredníctvom podpory cez expresívne umelecké zložky. Autorky prezentujú čiastkové záznamy z výskumných pozorovaní a diskutujú o odlišnostiach a styčných bodoch dramatoterapie a dramatickej výchovy v predprimárnom vzdelávaní.

Kľúčové slová: dramatoterapia, dramatická výchova, expresívne umelecké terapie, problémy v správaní, predškolský vek

Abstract

Problems in behaviour of children are present already in pre-school education. Dramatherapy offers the opportunity to solve difficult educational situations through the support of expressive art components. The authors present partial transcripts from research observations and they discuss the differences and common points of dramatherapy and drama in education in pre-primary education.

Keywords: dramatherapy, drama in education, expressive art therapies, problems in behaviour, pre-school age

Úvod

V dnešnej diverzifikovanej spoločnosti sa v predprimárnom vzdelávaní objavujú rozličné problémy, ktoré súvisia s výchovnovzdelávacím procesom. V rámci inkluzívneho trendu sa v materských školách stretávajú deti „intaktné“ a deti s rozličnými ťažkosťami, zdravotným postihnutím, vývinovými rizikami, problémami v správaní, či inými špeciálnymi, alebo individuálnymi potrebami. Deti prichádzajú z rozličného domáceho prostredia; odlišnosti sa nachádzajú v rovine kultúrnej, socioekonomickej, hodnotovej, a pod., čo si vyžaduje prispôbenie práce pedagógov a zosúladenie možností napĺňania potrieb jednotlivých detí, i skupiny ako celku. V prípade, že sú tieto potreby prehliadané, hrozí riziko vzniku ďalších problémov priamo v prostredí materskej školy. Avšak predprimárne vzdelávanie má potenciál prekonať tieto výzvy, dokonca môže pôsobiť podporne až terapeuticky.

Cieľ a úlohy práce

Expresívne umelecké terapie predstavujú jeden z možných prostriedkov pomoci pri prekonávaní náročných výchovných situácií. V oblasti vzdelávania (resp. v rezorte školstva) sa expresívne umelecké terapie uplatňujú najmä ako podporné metódy. M. Valenta (2011) rozlišuje psychoterapeutickú (klinickú) a špeciálnopedagogickú (edukatívnu) dramatoterapiu.

Liečební pedagógovia využívajú dramaterapiu najmä s cieľom podpory kompetencií klienta, podpory vývinu, riešenia náročných životných a výchovných situácií. Dramaterapia v tejto forme je pomocou pre klienta, rodinu i pedagógov v škole.

Cieľom práce bolo na základe výskumných pozorovaní kvalitatívne orientovaného výskumu poukázať na špecifické účinné faktory dramaterapie ako jednej z expresívnych terapií pri zvládaní náročných edukačných situácií v predprimárnom vzdelávaní spôsobených problémovým správaním detí. Čiastkovým cieľom bolo komparovať možnosti aplikácie dramaterapie a dramatickej výchovy v kontexte predprimárneho vzdelávania.

Dramaterapia patrí k umeleckým alebo expresívnym terapiám, ako ich definovala napríklad Malchiodi (2005), popri arteterapii, muzikoterapii, tanečno-pohybovej terapii a biblioterapii. Využíva prostriedky dramatického umenia za účelom dosiahnutia terapeuticko-terapeutickej zmeny. Dramaterapeuti uplatňujú liečivý potenciál divadla a princípov drámy všeobecne tak, aby klientom umožnili rozvíjať sa, objaviť a vyjadriť svoje túžby, potreby, ale aj traumy, či negatívne skúsenosti. Britská asociácia dramaterapeutov (BADTH, 2011) uvádza, že ide o formu psychologickéj terapie, ktorá používa divadelné umenie a pomáha klientom aktívne sa podieľať na zmenách v oblasti psychiky, emócií, či v sociálnych vzťahoch. Dramaterapeuti v rovnakej miere dôverujú informáciám vychádzajúcim z tela a z mysle, ktoré sa v terapii objavujú v dramatickom kontexte. Príkladom rôznych metód sú príbehy, mýty, bábková hra, masky, či improvizácia. Severoamerická dramaterapeutická asociácia (NADTA, 2016) zdôrazňuje aktívny a sebaskúsenostný prístup v dramaterapii, ktorý napomáha v zmene. Prostredníctvom vnútornej skúsenosti s drámou, môžu klienti vyrozprávať svoje príbehy, určiť si ciele, riešiť problémy, vyjadriť svoje pocity, dosiahnuť katarziu, zlepšiť svoje zručnosti komunikovať a fungovať v medziľudských vzťahoch.

Dramatická výchova a jej aplikácia na rôznych stupňoch vzdelávania vychádza z konceptu drámy vo výchove a vzdelávaní, z angl. *drama in education*, ktorú vymedzil Slade (1995). Bol zástancom teórie, že dráma nie je iba umelecký výkon, ale aj spôsob sebarealizácie a tvorí významnú súčasť procesu stávania sa osobnosťou. Podľa Svobodovej a Švejdovej (2011) je dramatická výchova tvorivý proces, pri ktorom si dieťa bádáním a skúmaním vytvára vlastný názor a postoj v porovnaní s postojmi ostatných účastníkov, cez svoje zážitky a svoju aktivitu. Podľa Machkovej (1998, s. 32) je dramatická výchova „*učenie skúseností konaním a osobným poznávaním sociálnych vzťahov a dejov. Je založená na poznávaní a chápaní medziľudských vzťahov, situácií a vnútorného života ľudí.*“ Josef Valenta (2008) definuje dramatickú výchovu ako systém aktívneho, riadeného, sociálno-umeleckého učenia detí i dospelých, ktoré je založené na aplikácii základných princípov a postupov divadla a drámy, ktoré plnia v prvom rade výchovné a v druhom rade umelecké požiadavky.

Dramatická výchova ponúka zážitok vo forme hry, na ktorom sa účastník podieľa aktívne, v dôsledku čoho získa cenné skúsenosti, vedomosti a zručnosti, pričom sa komplexne rozvíja jeho osobnosť. Na základe toho, že dramatická výchova je spojením didaktiky a drámy, nie je to iba spontánna tvorivá činnosť, ale má určitý obsah, metódu a cieľ. Bláhová (1996, s. 18) rozčlenila špecifiká dramatickej výchovy do štyroch oblastí:

- **výchovný zámer dramatickej výchovy je optimálny, keď ponúka možnosť navodiť situáciu, ktorá je adekvátna veku a úrovni detí;**
- **dramatická výchova je účinná, ak sa učiteľovi podarilo osloviť emocionálnu stránku dieťaťa. Môže plniť kompenzačnú, dokonca aj eliminačnú (terapeutickú) funkciu smerom k negatívnym životným zážitkom detí;**

- činnosti v rámci dramatickej výchovy môžu zabezpečiť priestor pre diagnostikovanie detí v prirodzenom prostredí a ponúkajú jedinečnú možnosť na pozorovanie vzťahov a štruktúry sociálnej skupiny;
- tvorivá dramatika ponúka deťom zážitky spolupatričnosti, spolupráce a ľudskej blízkosti, čo umožňuje premenu povrchného oboznamovania sa na hĺbkové poznávanie.

Metodika práce

V predložennom príspevku analyzujeme dramatické aktivity realizované v predprimárnom vzdelávaní zamerané na riešenie problémového správania detí. Analýza vychádza z transkriptov pozorovaní detí v kvalitatívne orientovanom akčnom výskume. Komparuje ciele a pôsobenie dramatickej výchovy a dramaterapie v predškolskom veku.

Dramaterapia sa v kontexte vzdelávania – všeobecného, inkluzívneho, či špeciálneho – využíva ako podpora rozvoja osobnosti dieťaťa a podpora zdravej dynamiky skupiny, a to najmä v situáciách, keď „niečo“ nefunguje. Všeobecne je o terapii možné hovoriť, ak sú pre proces práce stanovené terapeutické ciele. V kontexte predprimárneho vzdelávania by mohlo ísť napríklad o nasledovné ciele: začlenenie dieťaťa s postihnutím do detského kolektívu, riešenie problémového správania detí, odstránenie agresívneho správania, podpora sebavedomia úzkostných detí, prekonávanie adaptačných problémov pri nástupe do materskej školy, podpora detí zo sociálne znevýhodneného prostredia, nácvik komunikačných zručností a podobne. Dramaterapiu je možné použiť aj ako preventívnu metódu pri predchádzaní negatívnym psychosociálnym javom v skupine, ako sú latentná agresia¹², agresia, či konflikty. Prostredníctvom dramaterapie je možné budovať porozumenie a toleranciu detí v skupine, podporovať ich sociálne zručnosti, umožniť zážitky úspechu aj deťom, ktoré v bežných výchovných situáciách zlyhávajú.

Dramaterapia je teda zameraná na riešenie existujúcich problémov alebo ich zámernú prevenciu. Dramaterapiu realizuje kompetentný odborník, ktorý je schopný stanoviť a dosiahnuť zvolené terapeutické ciele. Avšak dramatické umenie sa vo výchove uplatňuje rôznymi spôsobmi, nemusí ísť vždy o terapiu. V predškolskej výchove existuje koncept dramatickej výchovy, ktorá používa prostriedky podobné dramaterapii. Taktiež vychádza z uplatnenia dramatického umenia v aplikovanej forme s cieľom rozvoja osobnosti dieťaťa a podpory skupiny. Dramatickú výchovu môže realizovať učiteľ predprimárneho vzdelávania a hoci nemá terapeutické ciele, môže mať terapeutický efekt. Môže na dieťa pôsobiť terapeuticky a pomôcť mu v prekonaní rozličných problémov. Avšak tento terapeutický efekt je akoby „vedľajším produktom“ pôsobenia drámy alebo dramatickej činnosti. V tomto prípade teda nie je možné hovoriť o terapii, aj keď liečivý účinok drámy bol preukázaný.

Dramatická výchova a dramaterapia sa prelínajú v metódach a technikách, ktoré sa pri práci s deťmi využívajú. Rozdiel v ich uplatnení je spôsobený odlišnou optikou facilitátora. Pohľad učiteľa na dramatickú aktivitu je z hľadiska edukačných cieľov – napr. rozvoj reči, rozvoj motoriky, a pod.. Na druhej strane perspektíva dramaterapeuta vychádza z poznania individuálnych potrieb konkrétneho dieťaťa (emocionálnych, vývinových, sociálnych, atď.) a sleduje terapeuticko-intervenčné ciele – napr. konanie v role pomôže dieťaťu prekonať strach z hovorenia pred ostatnými.

¹² Latentná agresia sa v predškolskom veku u detí vyskytuje vo forme skrytého šikanovania, verbálnej agresie v hre, a pod. Bližšie sa konceptu latentnej agresie venuje Kováčová (2014).

Výsledky a diskusia

V nasledujúcej časti príspevku rozoberáme vybrané metódy dramaterapie a dramatickej výchovy v predškolskej edukácii. Pri jednotlivých metódach uvádzame ukážky z výskumu, ich analýzu a komparáciu z hľadiska cieľov dramaterapie a dramatickej výchovy.

Ciele dramatickej výchovy a dramaterapie

Ako uviedla Bláhová (1996, s. 23) cieľom dramatickej výchovy je formovať tvorivú a vnímavú stránku osobnosti, ktorá je schopná:

- **hĺbkovo vnímať skutočnosť okolo seba,**
- **orientovať sa v sebe, zreteľne a jasne formulovať svoje myšlienky a prezentovať ich bez pocitu strachu,**
- **tvorivo riešiť vyskytujúce problémy,**
- **uvedomovať si mravnú dilemu a vedieť sa zodpovedne rozhodovať,**
- **rešpektovať ľudí a ich názory a postoje, vedieť ich počúvať a požiadať o pomoc,**
- **kriticky vnímať vlastné názory a názory iných, vedieť sa vyvíjať a meniť svoje postoje,**
- **súcítiť s ľuďmi a poskytnúť im pomoc v prípade potreby,**
- **spolupracovať s niekým na spoločnom diele a niesť za výsledok zodpovednosť,**
- **obohacovať, kultivovať a rozvíjať výrazové prostriedky,**
- **pomáhať objaviť a rozvíjať umelecký talent a**
- **vybudovať vzťah k umeniu.**

K týmto cieľom priraduje Machková (1998, s. 51-54) aj získavanie hodnôt ako:

- **sociálne uvedomovanie,**
- **komunikačné schopnosti (verbálne i neverbálne),**
- **obrazotvornosť a**
- **sebakontrola.**

J. Valenta (2008, s. 63) vníma ciele dramatickej výchovy iným spôsobom. Rozdeľuje ich do troch skupín:

- **ciele v rámci estetickej, resp. umelecko-výchovnej oblasti,**
- **ciele v oblasti vecného vzdelania a**
- **ciele v osobnostnej oblasti (psychofyzické, sociálne, etické).**

Metódy, funkcie a ciele dramatickej výchovy sa premietajú do práce s deťmi v predškolskom veku. Podporujú vývin dieťaťa z motorického, kognitívneho a sociálno-emocionálneho hľadiska. Kvôli kladnému vplyvu dramatickej výchovy na rôzne oblasti sa čoraz častejšie aplikuje táto forma edukácie v materských školách.

Analýza metódy dramatickej hry

Dramatická hra prebieha vo väčšine prípadov skupinovú formou, kde sa tiež uplatňujú určité pravidlá, rovnako ako pri hrách iného charakteru. Avšak kým napríklad v rôznych športových hrách sú pravidlá vopred stanovené a nezmeniteľné, pravidlá dramatickej hry sú flexibilné, závisia iba od vzájomnej dohody účastníkov. Takým spôsobom sa môže hra meniť, zdokonaľovať alebo zopakovať bez toho, aby hráči boli ohrození nejakými sankciami.

Pokiaľ však hovoríme o dramaterapii, dramatické hry sa zvyčajne používajú na rozohratie a prípravu na hlavnú činnosť. Deti sa v dramatických hrách uvoľnia, zasmejú a odbúrajú sa

bariéry v komunikácii. V hlavnej časti dramaterapeutických stretnutí sú situácie pripravené tak, že v hre nie je možné zlyhať. Každé riešenie je správne, aplikovateľné a modifikovateľné. Dieťa si rozvíja tvorivosť, upevňuje pozitívny sebaobraz prostredníctvom možnosti spontánne a kreatívne konať. Hra v dramaterapii je priestorom pre bezpečné experimentovanie, v ktorom sa nedá prehrať. Dieťa je tvorcom a realizátorom hry. Dramaterapeut predstavuje spoluhráča, ktorý facilituje hru dieťaťa, umožňuje ju, reguluje, dáva podnety, zdôrazňuje a reflektuje dôležité momenty. Nerobí to však verbálne, ale v rámci spoločnej hry v „magickom“ priestore „akoby“, kde sú obaja – dieťa i terapeut – v role, ktorá im umožňuje novú skúsenosť v doposiaľ neprebádanej oblasti.

Napr.: Dieťa si môže vyskúšať, aké to je, keď má moc nad pohybmi terapeuta, ktorý vystupuje v role bábky alebo robota, ktorého dieťa ovláda. Dieťa tak zažíva novú skúsenosť, zmocňuje sa reality okolo seba (z angl. empowerment), cíti svoju účinnosť vo svete (z angl. self-efficacy¹³), čo podporuje jeho sebaobraz, sebavedomie a proaktívne konanie.

Ciele dramaterapie sa viažu na kľúčové procesy v dramaterapii, ktoré na základe rozsiahleho výskumu popísal Jones (2007, 2008). Patria k nim projekcia, stelesnenie, rola, hra, reflexia reality prostredníctvom metafory a transfer do každodenného života. Moreno (citovaný podľa Garcia, Buchanan, 2009) hovoril o potrebe dosiahnuť spontaneitu alebo vyššiu kreativitu. Znamená to, že v určitej situácii človeku chýba buď odvaha, rozhodnutie niečo urobiť, ale v skutočnosti vie, čo by mal urobiť. Na druhej strane môže mať problém v tom, že nepozná riešenie. V terapeutickej práci je teda potrebné odhaliť, ktorú z týchto oblastí je potrebné podporiť.

Z výskumu:

Popis náročnej edukačnej situácie	Jakub (5 r.) sedí v kope rozsypaného lega. Matúš (5,5 r.) mu rozbil lietadlo, kocky použil na vlastnú stavbu, odišiel sa hrať na iné miesto. Jakub na neho kričal, aby mu kocky vrátil. Teraz sedí, plače a „trucuje“.
Stanovenie cieľov v dramaterapii	Jakub potrebuje podporiť jednak kreativitu, aby vedel, ako má situáciu riešiť a tiež spontaneitu, aby sa o riešenie pokúsil. Matúš potrebuje podporiť najmä kreativitu, aby bol schopný hľadať iné riešenia sociálnej situácie.
Stanovenie cieľov v dramatickej výchove	Naučiť deti primerane komunikovať v hre a riešiť konflikty. Poskytnúť rolový model.
Aplikácia dramatickej hry	„Stavbár – dodávateľ“ – V tejto hre sa deti nachádzajú v pozíciách dodávateľa kociek a stavbára, ktorý dodaný materiál využíva. Po stanovenom čase sa musia vymeniť.
Analýza	V prípade tejto dramatickej hry je napĺňanie cieľov dramaterapie a dramatickej výchovy podobné, čo sa týka zámeru. Rozdiel vnímame v zameraní sa na podporu zručností všetkých členov skupiny v dramatickej výchove a konkrétny výber techniky pre jednotlivcov v dramaterapii.

Tabuľka 1 Analýza metódy dramatickej hry

¹³ Bližšie k pojmu self-efficacy, hoci v inom kontexte, vysvetľuje Gavora (2009).

Analýza metódy interpretácie

Bláhová (1996, s. 49) opisala metódu interpretácie ako „výklad alebo predvedenie určitého diela (alebo jeho časti), ktoré sa interpret snaží tvorivým spôsobom predať divákovi“. Táto metóda dramatickej výchovy je ohraničená, nadväzuje na dramatické texty, poéziu či prózu. Interpretácia umožňuje hercom do hĺbky preskúmať príbeh a postavy. Dieťa má šancu preniknúť do deja a stotožniť sa s hrdinami daného diela, pričom získa nové zážitky.

Pri aplikácii tejto metódy v dramatickej výchove má kľúčovú rolu učiteľ, kto riadi nielen priebeh deja, ale pôsobí v pozícii režiséra a deťom určí, kedy a akým spôsobom majú naučený text povedať.

Avšak v dramaterapii má dieťa samo možnosť interpretovať text. Prípadne dramaterapeut navrhne rôzne spôsoby prevedenia a podporuje dieťa v experimentovaní. Dramaterapeut sa pri využívaní metódy interpretácie môže inšpirovať boalovským Novinovým divadlom, v ktorom sa využíva čítanie textu z novín s rôznym citovým zafarbením, rôznou rýchlosťou, či rytmom (Boal, 2000).

Z výskumu:

Popis náročnej edukačnej situácie	Dominik (5 r.) sa chce pridať k deťom na pieskovisku, ktoré stavajú bunkre z piesku. Prebehne pomedzi detí a rozbúra deťom stavbu. Ostatné deti sa na neho osopia a nechcú, aby sa s nimi hral.
Stanovenie cieľov v dramaterapii	Vžiť sa do emócií postáv a situácií. Zvýšiť pochopenie prostredníctvom zvýšenia emocionálneho zaangažovania sa.
Stanovenie cieľov v dramatickej výchove	Nácvik primeraného nadviazania kontaktu a reagovania na situácie.
Aplikácia interpretácie	Zvolili sme prácu s textom „Rozprávka o rukavičke.“ Text sa opakuje, preto je pre deti jednoduché si ho zapamätať, aj keď rozprávku vopred nepoznali. Podstatná časť rozprávky je, keď sa zvieratka pýtajú, či môžu vstúpiť.
Analýza	V dramatickej výchove podporujeme deti v tom, aby sa primerane slušne opýtali, či môžu do rukavičky vstúpiť. Nacvičujeme vhodné sociálne správanie. Hlas modifikujeme podľa zvieratka, čím rozvíjame primeranú moduláciu hlasu. Opakovanie textu posilňuje pamäť a reč. V dramaterapii umožníme dieťaťu, aby skúšalo rôzne spôsoby, akým o vstup do rukavičky požiada. Deti, ktoré sú emocionálne zranené, majú potrebu vyjadriť svoj hnev alebo žiaľ. Je dobré, aby si tieto emócie vyhralo. Až tak je schopné adekvátneho kontaktu.

Tabuľka 2 Analýza metódy interpretácie

Analýza metódy improvizácie

Základným pilierom improvizácie je skúsenosť. Dieťa si môže vyskúšať mnoho riešení jednej situácie, prehodnotiť svoje konanie a priblížiť sa k tej istej situácii z iného uhla pohľadu bez následkov, až kým sa mu nepodarí dospieť k želanému výsledku. V dôsledku improvizácie si dieťa prehlbuje životné skúsenosti a vytvára vlastné postoje o rôznych skutočnostiach. Keď sa dieťa v reálnom živote náhodou ocitne v podobnej situácii, bude si vedieť sebavedomejšie poradiť a danú situáciu vyriešiť (Kavaschová, 2012). Sajnani (2012) poukazuje na to, že improvizácia pozostáva z riskovania, reagovania na situácie a ľudí, čím sa dieťa angažuje vo vzťahu s inými a so svetom. V improvizácii sa dieťa otvára neistote, učí sa ju zvládať a snaží

sa naladiť sa na zmeny. Improvizácia podľa Sajnani (ibidem) vytvára určitú hladinu frustrácie a podporuje objavovanie. Deťom s problémami v správaní môže improvizácia pomôcť vymaniť sa so zaužívaných nefunkčných vzorcov správania sa.

Z výskumu:

Popis náročnej edukačnej situácie	Karolínka (5 r.) rozkazuje deťom, čo majú v hre robiť. Hru riadi. Marek (5 r.) sa nechce hrať podľa jej pravidiel. Karolínka kričí a nadáva mu.
Stanovenie cieľov v dramaterapii	Učiť sa niesť zmeny a flexibilne reagovať. Podporiť sebaistotu dieťaťa, že novú zmenenú situáciu zvládne.
Stanovenie cieľov v dramatickej výchove	Tvorivé riešenie nových situácií.
Aplikácia improvizácie	Pedagóg navrhne situáciu, ktorú deti riešia formou improvizovaných etúd. Dramatoterapeut sa s deťmi hrá ako spoluhráč a podporuje priebeh hry smerom k novým situáciám, ktoré deti v hre riešia.
Analýza	V dramatickej výchove bola práca s improvizáciou vedená vo všeobecnejšej rovine. Deti sa pripravovali na možné situácie a porovnávali rôzne možnosti riešenia. V dramaterapii boli deti vedené k prežitiu si rôznych situácií a zmien. Priebeh hry bol fluidný bez vonkajšieho hodnotenia.

Tabuľka 3 Analýza metódy improvizácie

Analýza metódy pantomimy

Ako uvádzajú Majzlanová a Pajdlhauserová (2014, s. 22): „*pantomíma je jednou z foriem divadla, umelecky je to jeden z najstarších spôsobov scénického vyjadrenia deja, stavov a dramatických situácií formou štylizovaného pohybu a výrazu tváre bez použitia slov či hlasu. Je to štylizovaná umelecká nemohra, ktorá je niekedy sprevádzaná hudbou.*“ Podľa J. Valentu (1998, citovaný podľa Pekarovej, 2014) je cieľom tejto metódy rozvíjať fantáziu, predstavivosť a kompetencie expresie pomocou pohybu. V rámci pantomimy sa vyjadrujú myšlienky alebo dej pohybom tela, gestikuláciou a mimikou. Pri tejto metóde sa jednotlivci naučí cielene používať hrubú a jemnú motoriku, ba aj pohyby tváre. Na realizáciu pantomimy je nevyhnutné, aby sa dieťa vedelo orientovať v priestore vo vzťahu k vlastnému telu. Je dôležité, aby dieťa do dostatočnej miery poznalo objekt alebo situáciu, ktorú chce znázorniť.

Z výskumu:

Popis náročnej edukačnej situácie	Roman (5,5 r.) „sa predvádza“, robí ksichtíky, vyplazuje jazyk deťom, pobehuje po triede. Neposlúcha učiteľku, na verbálne upozornenie nereaguje.
Stanovenie cieľov v dramaterapii	Dať priestor pre expresiu, individuálne vyjadrenie sa neverbálnym spôsobom. Nasledovať dieťa v jeho potrebe fyzického znázorňovania.
Stanovenie cieľov v dramatickej výchove	Zlepšiť schopnosti neverbálnej komunikácie a symbolického znázornenia.
Aplikácia pantomímy	Deti sedia alebo stoja v kruhu. Jedno dieťa je strede a ukazuje určitý pohyb. Ostatné deti po ňom pohyb zopakujú. V ďalšej fáze pantomimickej hry navrhne tému na zobrazenie, napríklad, čoho sa bojím, alebo aký darček by som chcel.
Analýza	Dramatická výchova sa zameriava na podporu vývinu, posun v oblasti kognície, komunikácie a motoriky. Podporuje prejavenie sa dieťaťa pred skupinou. Dramaterapia má za cieľ umožniť expresiu. Vyjadrenie má osobný význam pre dieťa, nezáleží na presnosti či dokonalosti vyjadrenia (môže byť vhodné pre vyjadrenie tém ako šikana, násilie, ohrozenie zvonku, ale aj tém, ktoré predstavujú zlyhania dieťaťa, za ktoré sa hanbí). Umožňuje vyjadriť neverbálnym spôsobom náročné obsahy, tabu témy, ktoré nemôžu byť vyslovené, mať možnosť dať „odkaz“ svetu, alebo niekomu, kto môže pomôcť. Pomáha vyjadriť priania. Pomocou pantomímy sa môžu odhaliť skryté problémy.

Tabuľka 4 Analýza metódy pantomímy**Analýza metódy rolovej hry**

Obdobie rolovej hry možno podľa Kováčovej (2011) hodnotiť ako expanzívne v súvislosti s vývinom dieťaťa. Rolová hra na jednej strane podporuje hru „akoby“, na druhej strane sa približuje ku skutočnosti tým, že predstavuje niekoho alebo niečo z konsenzuálnej reality. J. Valenta (2008) definoval rolovú hru ako výchovnú a vzdelávaciu metódu, ktorá na základe improvizovaného rozohrania a reflexie fiktívnej situácie vedie k plneniu osobnostných, sociálnych, ale aj esteticko-výchovných cieľov. Fiktívne situácie sa uskutočňujú prostredníctvom hráčov, ktorí zastupujú fiktívne objekty (alebo aj sami seba v nezvyčajných situáciách) vlastným správaním a konaním. Rolová hra sa odohráva v troch rovinách:

- rovina simulácie – je založená na postoji „ja a môj názor“. V tomto prípade je stredobodom osobnosť hráča, čo sa odráža vo fiktívnych (ale aj reálnych) situáciách. Tu nejde o priamu rolu, jedinec zahrá vlastne seba, ako by uvažoval a konal v rôznych situáciách,
- rovina alternácie – je úzko spojená s rovinou simulácie, rozdiel je však v tom, že alternácia je zakladaná na type „ja v roli“, jedinec berie na seba rolu niekoho iného. Rola tu má len rámcový charakter, zobrazujú sa iba všeobecne známe, typické rysy danej postavy bez individuálnych črt jej osobnosti,
- rovina charakterizácie – je založená na hre „ja v koži niekoho iného“. Hráč už nevníma rolu povrchne, ale ide do hĺbky. Snaží sa ukázať nielen všeobecné rysy postavy, ale aj individuálne špecifickosti jej osobnosti, uvažovania a konania, vytvára určitý charakter, postavu.

Dôležitým aspektom rolovej hry je aj to, že sa odohráva pred „divákmi“ – ostatnými členmi skupiny alebo pred dramatoterapeutom. Lištiaková a Valenta (2015) popisujú tento kľúčový proces dramatoterapie ako prítomnosť svedka. Konanie dieťaťa v hre je tak videné ostatnými, stáva sa skutočným a je možné preniesť ho do bežného života.

Z výskumu:

Popis náročnej edukačnej situácie	Betka (6 r.) reaguje na inštrukcie alebo požiadavky dospelého takmer vždy odpoveďou nie, ja to nechcem robiť, nebudem to robiť, a pod.
Stanovenie cieľov v dramatoterapii	Posilniť dieťa, aby sa požiadavkou na určité konanie necítilo ohrozené. Posilniť sebavedomie dieťaťa. Umožniť dieťaťu rozhodovať o sebe v primeraných situáciách.
Stanovenie cieľov v dramatickej výchove	Nácvik primeraného správania sa.
Aplikácia rolovej hry	Dieťa s pedagógom/dramatoterapeutom alebo deti spoločne sa hrajú na policajtov a väzňov. Obmena rolovej hry je hra na kráľa a sluhov.
Analýza	V dramatickej výchove si deti skúšajú vzorce správania, ktoré sa stotožňujú s určitými sociálnymi pozíciami. V dramatoterapii majú deti možnosť zažiť pocit moci, ovládať a rozhodovať. Posilňuje sa ich aktívne konanie vo svete. Dôležité je vykonať výmenu rol niekoľkokrát, aby deti chápali, že sa roly sa v rôznych situáciách menia a že môžu hrať jednu i druhú stranu.

Tabuľka 5 Analýza metódy rolovej hry

Záver

Zážitok z drámy sa intenzitou rovná zážitku z bežného života. Prostredníctvom dramatizácie si dieťa prežije potrebnú skúsenosť, avšak deje sa to v bezpečnom prostredí reality „akoby“, v hre, z ktorej je kedykoľvek možné vystúpiť a zastaviť ju. To, že ide „len“ o hru dieťaťu umožňuje uvoľniť sa a experimentovať. Haen (2005) hovorí, že prostredníctvom drámy je možné napraviť zlé životné skúsenosti a zahojiť rany, ktoré dieťa utrpelo. Deti s problémami v správaní majú často skryté zranenia, ktoré spôsobujú neistotu a prejavujú sa ako nevhodné, či agresívne konanie. V dramatickej realite je možné znovu vybudovať dôveru dieťaťa voči dospelým, či svetu a posilniť zdravé medziľudské vzťahy. V tomto ohľade majú svoje miesto ako dramatická výchova, tak i dramatoterapia. Dramatická výchova pôsobí preventívne a vo všeobecnejšej rovine. Dramatoterapia rieši konkrétne problémy jednotlivcov alebo skupiny. V oboch prípadoch sa stavia na princípoch a účinkoch drámy a zúčastnení sa dramatického procesu, ktorý poskytuje skúsenosť, zážitok, emócie a pochopenie.

Zoznam bibliografických odkazov

1. BLÁHOVÁ, K. 1996. *Uvedení do systému školní dramatiky*. Praha : IPOS, 1996. ISBN 80-7068-070-9.
2. BOAL, A. 2000. *TheateroftheOppressed*. London : Pluto Press, 2000. 208 s. ISBN 978-0745316574.
3. BRITISH ASSOCIATION OF DRAMATHERAPISTS. 2011. *Dramatehrapy*. [online] Dostupné na <https://badth.org.uk/dtherapy> [Stiahnuté 2016-08-11].

4. GARCIA, A., BUCHANAN, D. R. 2009. Psychodrama. In JOHNSON, D R., EMUNAH, R. (Eds.). 2009. *Current approaches in dramatherapy*. 2. vyd. London; New York: Routledge, 2009. s. 19-45.
5. GAVORA, P. 2009. Profesionálna zdatnosť vnímaná učiteľom. Adaptácia výskumného nástroja. In *Pedagogická revue*. ISSN 1335-1982, 2009, roč. 61, č. 1-2, s. 19-37.
6. HAEN, C. 2005. Rebuilding security: group therapy with children affected by September 11. In *International Journal of Group Psychotherapy*, roč. 55, 2005. č. 3, s. 391-414.
7. JONES, P. 2007. *Drama as therapy: theory, practice and research*. 2. vyd. London; New York: Routledge, 2007. ISBN 978-0415415569.
8. JONES, P. 2008. Research into the core processes of dramatherapy: vignettes and conversations. In *The Arts in Psychotherapy*, roč. 35, 2008. č. 4, s. 271-279.
9. KAVASCHOVÁ, J. 2012. *Námety na tvorivú dramatikú v materskej škole*. Bratislava : Metodicko-pedagogické centrum, 2012. Dostupné na: <http://www.mpc-edu.sk/library/files/kavaschova.pdf> [Stiahnuté 2016-08-30].
10. KOVÁČOVÁ, B. 2011. *Vývinovo orientovaná dramaterapia*. Bratislava : MusicaLiturgica, 2011. ISBN 978-80-970418-1-6.
11. KOVÁČOVÁ, B. 2014. *Latentná agresia v škole*. Bratislava: MusicaLiturgica, 2014. ISBN 978-80-897-0003-5.
12. LIŠTIAKOVÁ, I., VALENTA, M. 2015. *Evaluačné v dramaterapii*. Olomouc : Univerzita Palackého, 2015. ISBN 978-80-244-4723-0.
13. MACHKOVÁ, E. 1998. *Úvod do studia dramatickej výchovy*. Praha : IPOS, 1998. ISBN 80-7068-103-9.
14. MAJZLANOVÁ, K. 2004. *Dramaterapia v liečebnej pedagogike*. Bratislava : IRIS, 2004. ISBN 80-89018-65-3.
15. MAJZLANOVÁ, K., PAJDLHAUSEROVÁ, E. 2014. *Tvorivá dramatika v materskej škole*. Bratislava : Metodicko-pedagogické centrum, 2014. ISBN 978-80-8052-612-2.
16. MALCHIODI, C. A. 2005. *Expressive therapies*. London; New York: Guilford Press, 2013. ISBN 1-59385-087-5.
17. NORTH AMERICAN DRAMA THERAPY ASSOCIATION. 2016. *What is dramatherapy?* [online] Dostupné na <http://www.nadta.org/what-is-dramatherapy.html> [Stiahnuté 2016-08-11].
18. PEKAROVÁ, S. 2014. *Dramatická výchova v predprimárnom vzdelávaní*. Bratislava : Metodicko-pedagogické centrum, 2014. ISBN 978-80-8052-884-3.
19. SAJNANI, N. 2012. Improvisation and art-based research. In *Journal of Applied Arts and Health*, roč. 3, 2012. č. 1, s. 79-86.
20. SLADE, P. 1995. *Childplay: its importance for human development*. London : Jessica Kingsley Publishers, 1995. ISBN 1-85302-246-2.
21. SVOBODOVÁ, E., ŠVEJDOVÁ, H. 2011. *Metody dramatickej výchovy v materskej škole*. Praha : Portál, 2011. ISBN 978-80-262-0020-8.
22. VALENTA, J. 2008. *Metody a techniky dramatickej výchovy*. Praha : Grada Publishing, 2008. ISBN 978-80-247-1865-1.
23. VALENTA, M. 2011. *Dramaterapie*. Praha : Grada Publishing, 2011. ISBN 978-80-247-3851-2.

Autori

Mgr. Ivana Lištiaková, PhD.,
 Ústav sociálnych štúdií a liečebnej pedagogiky,
 Pedagogická fakulta, Univerzita Komenského v Bratislave,
 Račianska 59, 813 34 Bratislava,

e-mail: ivana.listiakova@gmail.com

Bc. Viktória Fiedler
Pedagogická fakulta,
Univerzita Komenského v Bratislave
Račianska 59, 813 34 Bratislava

Recenzent

doc. PaedDr. Dana Kollárová, PhD.
Katedra pedagogiky, Pedagogická fakulta
Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre
Tr. A. Hlinku 1, 949 74 Nitra

Príspevok vznikol vďaka podpore grantu KEGA Projekt č. 067UK-4/2015 E-learningové vzdelávacie moduly k problematike porúch správania u detí.

UNIVERZITA SV. CYRILA A METODA V TRNAVE
FAKULTA SOCIÁLNYCH VIED
KATEDRA SOCIÁLNYCH SLUŽIEB A PORADENSTVA
Centrum športových aktivít

VEDECKÉ PRÁCE KSSaP 2016
RESEARCHS PAPERS DSS AND C 2016

VEDECKÝ ZBORNÍK

4.

Trnava 2016

Názov: **Vedecké práce KSSaP 2016**
Researchs papers DSS and C 2016
Vedecký zborník

Vedecký editor: prof. PaedDr. Marián Merica, PhD.
Recenzenti: prof. Dr. hab. Anatoly D. Skripko
prof. PaedDr. Karol Görner, PhD.
prof. PaedDr. Marián Merica, PhD.
doc. PhDr. Ing. Ladislav Mura, PhD.

**Redakčné
a zostavovateľské práce:** prof. PaedDr. Marián Merica, PhD.
PhDr. Michal Imrovič, PhD.
PhDr. Michal Lukáč, PhD.

Technické spracovanie: Mgr. Martin Daško

Za obsahovú stránku textu jednotlivých príspevkov zodpovedajú autori.

Vydala: Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave, 2016
Náklad výtlačkov: 150 ks
Počet strán: 418

ISBN 978-80-8105-802-8

OBSAH

ÚVOD	5
POSTOJE ŽIAKOV ZÁKLADNÝCH ŠKÔL SLOVENSKA K TELESNEJ A ŠPORTOVEJ VÝCHOVE - Štefan ADAMČÁK – Pavol BARTÍK	7
ZMENA POSTOJOV ŽIAKOV A ŽIAČOK ZÁKLADNÝCH ŠKÔL PROSTREDNÍCTVOM HRAVÝCH AKTIVÍT S GPS - Štefan ADAMČÁK – Miroslav NEMEC – Boris BEŤÁK	14
ZDOLNOŚĆ ZACHOWANIA RÓWNOWAGI CIAŁA U TANCERZY SPORTOWYCH W ZALEŻNOŚCI OD RODZAJU WRAŻEŃ ZMYSŁOWYCH - Michał BAJDZIŃSKI – Marek ROKITA – Aleksander STUŁA	22
VPLYV OBSAHU ZÁKLADNÉHO PLÁVANIANA ÚROVEŇ PLAVECKÝCH ZRUČNOSTÍ DETÍ PREDŠKOLSKÉHO VEKU - Ľubomíra BENČURIKOVÁ	31
ZDRAVIE DOSPELÝCH Z HĽADISKA PREVENCIE - Elena BENDÍKOVÁ	40
MOŽNOSTI A LIMITY VYUŽITIA EXPRESÍVNÝCH TERAPIÍ V ZARIADENIACH POSKYTUJÚCICH SLUŽBY RODINÁM S DEŤMI S RIZIKOVÝM VÝVINOM V BRATISLAVSKOM KRAJI - Zuzana FÁBRY LUCKÁ	52
RODINA AKO HLAVNÝ ČINITEĽ OVPLYVNÚJÚCI PROSPECH ŽIAKA – Miroslav GEJDOŠ	59
QUALITATIVE CHARACTERISTICS OF ATTENTION OF TOP VOLLEYBALL PLAYERS - Tomáš GREGOR - Vladimír PŘIDAL – Manuela ŠKULIČOVÁ	70
THE GATHERING OF HIGHLY QUALIFIED TEAMS IN CONDITIONS OF MODERN PHENOTYPIC'S DIVERSITY - Vladimír GUBA – Anatol SKRYPKO – Łukasz LAMCHA	77
ROLA ZÁŽITKU TVORIVOU DRAMATIČNOU V NEFORMÁLNOU VZDELÁVANÍ - Dana KOLLÁROVÁ	83
Z VÝSKUMU ZHODNOTENIA ARTERAPEUTICKÝCH PROGRAMOV URČENÝCH PRE KLIENTOV S DUŠEVNÝM OCHORENÍM - Barbora KOVÁČOVÁ - Zuzana ŤULÁK KRČMÁRIKOVÁ	95
VZŤAH MEDZI VYBRANÝMI KOGNITÍVNÝMI SCHOPNOSŤAMI A REAKČNOU SCHOPNOSŤOU DOSPELÝCH FUTBALISTOV - Stanislav KRAČEK – Lukáš KOSTOLÁNI	102
THE PHILOSOPHY AND THE CONCEPT OF YOUNG FC BARCELONA'S FOOTBALL PLAYERS TRAINING PROGRAM - Christoph KROMKE – Aleksander STUŁA - Andrzej SZWARC	110

POHYBOVÉ A ŠPORTOVO – REKREAČNÉ AKTIVITY V PONUKE TELESNEJ VÝCHOVY NA TU VO ZVOLENE - Martin KRUŽLIAK – Karin BAISOVÁ	124
ROZWÓJ MOTORYCZNY DZIECI UCZESTNICZĄCYCH W ZAJĘCIACH PIŁKI NOŻNEJ - Łukasz LAMCHA – Anatol SKRYPKO – Władimir GUBA – Adam WĄWOŹNY	137
ANALIZA SKUTEČNOSTI ZAGRYWKI I ATAKU WYSOKOKWALIFIKOWANYCH SIATKARZY - Łukasz LAMCH – Anatol SKRYPKO – Władimir GUBA – Michał DOLIŃSKI	146
PROBLÉMY S POSUDZOVANÍM DETÍ V KRÍZOVEJ SITUÁCI - Jana LEVICKÁ	152
RETROSPEKTÍVNY POHĽAD NA OTÁZKY DIAGNÓZY A DIAGNOSTIKY V SOCIÁLNEJ PRÁCI - Katarína LEVICKÁ	159
DRAMATOTERAPIA V PREDPRIMÁRNOM VZDELÁVANÍ - Ivana LIŠTIAKOVÁ – Viktória FIEDLER	171
PRÍBEH AKO TERAPEUTICKÝ NÁSTROJ V PRÁCI S ADOLESCENTMI SO ZNEVÝHODNENÍM - Ivana LIŠTIAKOVÁ	182
POSUDZOVANIE V OBLASTI ZRAKOVÉHO VNÍMANIA U KLIENTOV S RIZIKOVÝM VÝVINOM VO VČASNEJ INTERVENČII - Ivana LIŠTIAKOVÁ - Barbora KOVÁČOVÁ	191
OBLASTI A SPÔSOBY PORUŠOVANIA MORÁLKY A PRINCÍPOV FAIR PLAY V ŠPORTE - Dalibor LUDVIG	199
UPLATNENIE POHYBOVÝCH HIER V PRIMÁRNOM VZDELÁVANÍ ŽIAKOV - Marián MERICA – Lucia KOVÁČOVÁ	211
DESAŤ ROKOV ŽUPNEJ OLYMPIÁDY - Tibor MIKUŠ	224
VPLYV ŠPORTOVEJ AKTIVITY NA PSYCHICKÚ ODOLNOSŤ - Michal MURÁRIK – Tomáš GREGOR	228
MOC A BEZMOC V RODINE - Eva MYDLÍKOVÁ	240
VPLYV CVIČEBNÉHO PROGRAMU NA ZMENY KOGNITÍVNYCH SCHOPNOSTÍ SENIOROV VO VEKU 68-74 ROKOV - Dagmar NEMČEK – Alexander SIMON	249
KULTURISTIKA AKO POHYBOVÁ AKTIVITA A JEJ VÝZNAM PRE TELESNÝ ROZVOJ, FYZICKÚ ZDATNOSŤ A DUŠEVNÚ POHODU - Josef OBORNÝ – Ivana FERENC	257
ANALÝZA PROBLEMATIKY ŠIKANOVANIA V TRIEDE - Helena ORIEŠČIKOVÁ	

	270
TELESNÉ SEBAPONÍMANIE ADOLESCENTOV V SÚVISLOSTI S VYBRANÝMI ASPEKTAMI ŠPORTOVANIA - Petra PAČESOVÁ – Pavel ŠMELA	279
TELESNÝ PROFIL 11 A 14 ROČNÝCH ŽIAKOV RÔZNYCH ÚZEMNÝCH JEDNOTIEK - Květoslava PEREČINSKÁ	287
ÚROVEŇ SILY A VÝKONU PRI VLNENÍ PLAVCOV - M. PUTALA – Y. MACEJKOVÁ – L. ODRÁŠKA – L. GRZNÁR	297
POROVNANIE STABILITY POSTOJA U MLADÝCH A STARŠÍCH ĽUDÍ - Gabriela ŠTEFÁNIKOVÁ – Erika ZEMKOVÁ – Gerold EBENBICHLER	304
MIKROCYKL STARTOWY JAKO PODSTAWA PERIODYZACJI W TRENINGU PIŁKI NOŻNEJ - Andrzej SZWARC - Aleksander STUŁA	309
ŠPECIFICKÉ ASPEKTY ZÁVISLOSTI NA ŠPORTOVEJ ČINNOSTI U AKTÍVNYCH ŠPORTOVCOV - Manuela ŠKULIČOVÁ - Tomáš GREGOR	322
ÚROVEŇ KOGNITIVNÝCH SCHOPNOSTÍ U SPORTUJÍCÍCH A NESPORTUJÍCÍCH DĚTÍ - Pavel ŠMELA – Dušana ČIERNA	333
PREŽÍVANIE A SPRÁVANIE DIEŤAŤA S DOWNOVÝM SYNDRÓMOM POČAS MONTESSORI TERAPIE - Erika TICHÁ	342
KOMPETENCIE ZAČÍNAJÚCEHO PEDAGÓGA - Katarína TIŠŤANOVÁ – Tatiana KOVÁČIKOVÁ	349
KOMPARÁCIA NÁSTROJOV POSÚDENIA RODINY V PODMINKACH SLOVENSKA A V ZAHRANIČÍ - Dominika UHNÁKOVÁ	356
VÝTVARNÁ ŠTYLIZÁCIA AKO VYJADROVACÍ PROSTRIEDOK V TERAPII S BÁBKOU V SKUPINE DETÍ S AGRESÍVNÝM SPRÁVANÍM - Daniela VALACHOVÁ - Barbora KOVÁČOVÁ	368
POHĽAD ODBORNÉHO PRACOVNÍKA NA REÁLNY STAV VYUŽÍVANIA SUPERVÍZIE V ARTETERAPII - Ladislav VASKA – Martina ČIERNA	378
HISTÓRIA TENISU NA SLOVENSKU V ROKOCH 1918 – 1938 - Róbert VAŽAN - Dalibor LUDVIG	388
ANALÝZA ERGOTERAPEUTICKÝCH ZAMESTNÁVANÍ POČAS VČASNEJ INTERVENCIE S DEŤMI S RIZIKOVÝM VÝVINOM - Barbora KOVÁČOVÁ - Miriam SLANÁ - Silvia ŠAŠKIEVIČOVÁ	400
STIMULÁCIA, PODPORA A ROZVOJ V OBLASTI MOTORIKY V RANEJ ERGOTERAPEUTICKEJ INTERVENCII - Barbora KOVÁČOVÁ	411